

OPINTOMATKA 17.-19.11.2017

**Yhteisöllisyys, luovaa hulluutta, selkeää päämäärä ja yrittämisen rohkeus
- niistä ne palvelut syntyvät!**

Palveluportaajat ja Palvelevat kylät -hankkeet järjestivät yhteisen opintomatkan Hämeen ja Satakunnan sydämeen. Opintomatkan tavoitteena oli hakea uusia malleja ja ideoita omien yhdistysten palvelutuotantoon. Killinkosken ja Leineperin matkailupalvelut sekä Rämsöön yhteisöllisyys ja Lantulan idearikkaus tekivät meihin vaikutuksen ja jättivät monelle kipinöitä ajatuksiin hautumaan sekä viemään ideoita eri puolille maakuntaa jatkojalostumaan.

Retkelle osallistui hankevetäjien ohella 18 toimijaa seuraavista case-yhdistyksistä:

- Kuusaan Kyläyhdistys ry (Haapajärvi)
- Weteraanimoottorikerho Wanha Woima ry (Oulainen)
- Ruukin Kyläyhdistys ry (Siikajoki)
- Pohjois-lin Kyläyhdistys ry (li)
- Utajärven Kotiseutuyhdistys ry
- Maanselän Kyläseura ry (Kuusamo)
- Mankilan Kyläseura ry (Siikalatva)
- Alpuan Kylätoimintayhdistys ry (Raahe)
- Kuusamon Reuma- ja Tulesyhdistys ry
- Kuusamon Senioritanssijat ry

Lauantai 18.11.

Killinkoski, Virrat

esittelijänä Killinkosken Kyläyhdistyksen pj. Vesa Postinen

Killinkoski on Suomen nauhateollisuuden syntysija ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Tehdasmiljööstä (nykyinen Inka Oy:n tehdas ja vanha nauhatehdas) on kehittynyt pitkäjänteisellä ja määrätietoisella työllä mielenkiintoinen matkailukohde erilaisine näyttelyineen ja museoineen. Killinkosken kyläyhdistyksen ylläpitämässä Wanhan tehtaan miljöössä vierailee vuosittain reilu 20 000 henkeä, joista suurin osa kesäaikaan. Paikan sijainti on hyvä Tuurin kyläkaupan ja Ähtärin eläintarhan välissä, mutta ilman talkoohenkeä ei kohde olisi nykyisenlainen. Nykyinen kävijämäärä koetaan riittäväksi ja hallittavissa olevaksi.

Killinkosken alueella on nykyään n. 300 taloutta ja kylän peruspalvelutaso on kylän kokoon nähden hyvä. Kylältä löytyy kauppa, koulu, päivähoito-, terveydenhoitaja-, kansalaisopisto-, ja muut vapaa-ajan palvelut (liikunta- ja harrastustilat). Lisäksi kyläyhdistys on toteuttanut paikallisen liikennöitsijän kanssa kerran viikossa asiointiliikenne-palvelun "maalikylille". Palvelua käyttävät maksavat kyydistään osan ja erotuksen maksaa kyläyhdistys. Kyläyhdistys on toteuttanut valaistun kuntoradan (6 km) ja skeittirampin.

Killinkoski on saanut tiетävästi nimensä Killi-jättiläisen mukaan. Jättiläinen on rekisteröity tuotemerkiksi jo vanhan tehtaan logoon, ja koristaapa Killi myös myytäviä T-paitoja ja muita tuotteita tänä päivänä. Killi-patsas löytyy tehdasmiljöön pihalta. Kylä on onnistuneesti hyödyntänyt paikkakunnan merkkihenkilöt, kuten I.K.Inhan (näyttely, valokuvakirja).

Matkailupalveluiden kehittäminen alkoi

Killinkoskella 20 vuotta sitten kylän ottaessa kunnalta haltuunsa tehdasalueen, joka sisältää 5 museokohdetta. Palveluiden kehittämisessä ohjenuorana on ollut, ettei pelkkä museotoiminta houkuta riittävästi kävijöitä, vaan matkailijoille on oltava muitakin palveluita.

Toimintaa pyörittää Killinkosken kyläyhdistys ja sen hallinnoimat 3 osakeyhtiötä, joissa yhdistyksellä on 100 % omistus.

- Nauhala oy, joka vastaa kahvilan ja tehtaanmyymälän pyörittämisestä
- Liikeyhtiö Killinkeskus, joka omistaa viereisen liikekiinteistön (yritykset vuokralla)
- Rivitaloyhtiö Killin Ikkala, joka vuokraa asuntoja (majoituspalvelu)

Kyläyhdistyksen vastuulla ovat yleishyödyllisten hankkeiden pyörittäminen, ympäristöhoito, työllistäminen (15 työllistettyä) ja "perus"yhdistystyö. Yhdistys omistaa myös metsäaluetta ja Inkan kartanon. Toiminnan käytyä laajaksi, nähtiin yhdistystoiminnan ja liiketoiminnan erottaminen järkeväksi. Osakeyhtiö koetaan hyvänä toimintamuotona, kun vakituksessa palkkasuhteessa on alle 2 henkilöä ja liikevaihdon jää alle 200 000 euroon vuodessa (kevyempi tilintarkastus).

Kylän menestymisen taustalla on heidän oman kertoman mukaan sekin, että kyläyhdistyksen hallituksen koko on pidetty suhteellisen pienenä (hallituksessa 3-4 henkilöä). Pienellä ydinryhmällä on helppo kehittää toimintaa haluttuun suuntaan. Jaetut vastuut helpottavat myös toimintaa (on erikseen palveluista ja kiinteistöistä vastaavat). Ajantasainen kyläsuunnitelma ohjaa toimintaa. Byrokratian lisääntyminen koetaan haasteelliseksi Killinkoskellakin (palotarkastukset, terveystarkastukset, työturvallisuuspassin, tieturva 1, tulityökortti, hygieniapassit, anniskelupassi jne.), mutta niistä selvittää kun toimintaan on saatu mukaan eri alojen osaajia.

Killinkosken toimintaan kuuluu seuraavat palvelut ja toiminnot (käytössä 5000 neliötä):

- Kamerataivas - Suomen kameramuseo (maan suurin) - kuvaamo Tenhola
 - vastuutoimijana Suomen Valokuvahistoriallinen Yhdistys
 - vaihtuvat valokuvanäyttelyt ja yhteistyössä järjestetään mm. valokuvauskursseja
- Galleria Killin Galleria
 - pannuhuoneeseen rakennettu kaksitasoinen näyttelytila noin 20-30 teokselle
 - sponsoreita hyödynnetty
- Into-keskus
 - perustettu 2017, saatu Leader-rahoitusta (PoKo ry)
 - ylläpitää Nyströmin kulttuurisuvun muistoa (testamentattu perintö), tiloissa mm. I. K. Inhan toimintaa esittelevä näyttely
 - yhteistyössä alueen eri koulujen kanssa on toteutettu audiovisuaalinen näyttely, jolla kulttuuria esitellään nuoria kiinnostavalla tavalla (Virtain lukio goes kulttuuri @Killinkoski" -hanke).
 - suunnitteilla uusi hanke, jolla tehdään infokeskus ja museokauppa
- Opaspalvelut ryhmille
 - 3 erilaista opastuspakettia (käy keskimäärin 3 ryhmää viikossa)
 - Tutustuminen Stenbäckin suunnittelemiin rakennuksiin Killinkoskella
 - Yleiskierros Killinkosken Wanhalla tehtaalla (meille pidetty kierros)
 - Suomen Kameramuseoon tutustuminen
 - Opastuksen hinnat: alle 25 henkeä 30 €, yli 25 henkeä 50 €
 - uusien oppaiden kouluttaminen konkarioppaiden rinnalla! Oppaan persoonalla ja kiinnostuksella asiaan on merkitystä - opastus ei saa olla pelkkiä numeroita, tarinat henkilöistä!
- Kirppishalli (130 paikkainen itsepalvelukirppis) + Kirjakirpputori
- Nauha-myymäla (tehtaanmyymälä), myynnissä myös yhdistyksen tuotteita
- Kahvila Kuppila
- Nauha-museo
- Majoitustoiminta
- Näyttelyt (opetustarvikekokoelma, vanhat lelut, kampaamomuseo, VPK:n välineistö)

Killinkosken kyläyhdistys ry on valittu vuonna 2005 Pirkanmaan Vuoden Kyläksi. 2014 Kyläyhdistykselle luovutettiin Virtain kaupungin toimesta tunnustus vuosia kestäneestä aktiivisesta toiminnasta kyläyhteisön hyväksi sekä ansiokkaasta työstään kylän sekä Wanhan Tehtaan kehittämiseksi.

Lue lisää

Killinkosken kotisivut <https://killinkoski.kotisivukone.com/>

esite <https://asiakas.kotisivukone.com/files/killinkoski.kotisivukone.com/pdf/killinkoski2017.pdf>

Rämsöö, Vesilahti

esittelijänä Rämsöön Kyläkerho ry:n sihteeri Elina Korvala ja Taina Vitikka

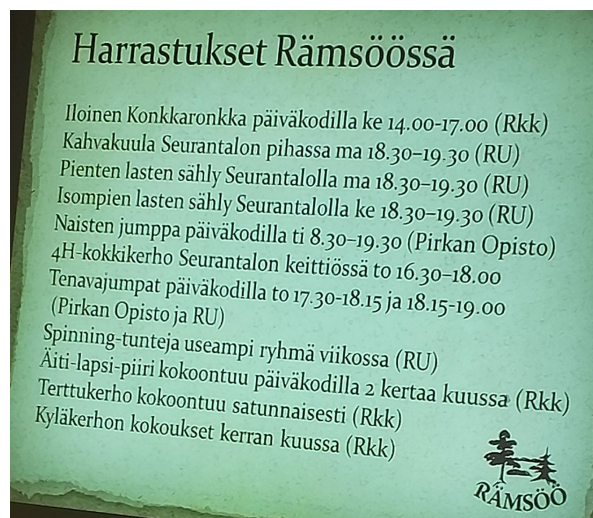
Rämsöön kylä on esimerkki yhteisöllisestä kylästä, jossa toimintaa ja palveluita on kehitetty ensisijassa kylän omien asukkaiden tarpeisiin. Kylässä on 250 asukasta. Vaikka koulu on lakkautettu 2005, kylästä löytyy silti monia palveluita, kuten päiväkotia, kunnan virallinen uimaranta ja kunnan järjestämä uimakoulu, kesäteatteri ja sen yhteydessä oleva kesäkioski sekä moninaiset harrastepiirit. Kyläyhdistys on järjestänyt myös asiointikyydin Rämsööstä Narvaan kerran viikossa. Urheiluseuran omistamaa seurantaloa vuokrataan tapahtumiin. (ks. kuva, Rkk=Rämsöön kyläkerho, RU=Rämsöön urheilijat).

Kesäteatterissa on n. 2500 kävijää vuosittain (14 näytöstä kesässä, paikkoja 300-350, kattamaton katsomo). Teatteri tekee yhteistyötä Vammalan teatterin kanssa ja ensi vuonna Vesilahden teatterin kanssa. Kunta omistaa teatterirannan, yhdistyksellä on alueeseen pitkä vuokrasopimus. Teatterilla on järjestetty mm. moottorimusiikkifestivaalit 3 vuotta sitten.

Kyläkerho on perustettu 1979. Yhdistys työllistää kesäisin 5-7- nuorta esim. teatterin kesäkahvilalla (vastuuikäiset). Nuoret huolehtivat

myös uimarannan siisteydestä. Vastuut kyläkerhon sisällä on jaettu selkeästi, mikä mahdollistaa monipuolisen toiminnan. Kyläkerhon työryhmiä/vastaavia ovat Kesäteatteri, Ravintola, Kiinteistövastaava/paviljonki, Kesäkahvila, Lasten ja nuorten työryhmä, Virkistysvastaava, Muistamiset, ITE-taide, Kalustovastaava, Tiedotus ja kylämarkkinointi, Iloinen Konkaronkka-hanke, Puvustovastaava, Tiedotteiden jakajat.

Rämsöön kyläosuuskunta on perustettu 1999 liiketoimintaa varten. Osuuskunta järjestää mm. ohjattua kirkkovenesoutua ja kahvi- tai ruokailupalveluita sekä työ- toimintaa.

Kyläkerhon kokoukset ovat kaikille avoimia ja niissä käy keskimäärin n. 10-20 kyläläistä. Kylän yhtenä vahvuutena on eittämättä vahva talkoohenki. Painettu ja sähköinen kylätiedote ilmestyy kerran kuussa. Kyläyhdistys on budjetoitunut omaa rahaa nuorten toimintaryhmälle, joka päättää rahan käytöstä. Kylän suurin tapahtuman on vuosittainen Jaskan lenkki, joka kokoaa juoksijoita laajalta alueelta kisaamaan. Vielä 2007 sitten kylällä järjestettiin Kowan teknologian päivät. Tapahtumassa kävi 9000 vierasta yhden päivän aikana. Tapahtuma jouduttiin lopettamaan sen kasvettua liian suureksi.

Rämsöön reitti on tehty Maisemahelmiä-hankkeessa. Hankkeessa koottiin kylän nähtävyydet, historia ja tarinat karttasovellukseen, joka on ladattavissa myös kännykkään (kylä/city-nomadi). Reitit on kehitelty ja sisällöt tuotettu yhdessä kyläläisten ja kylien yhdistysten kanssa. Reitti tutustuttaa matkailijan kylään. Se tarjoaa erilaisia reittejä joko jalan, pyörällä tai osin vaikka autollakin kulkien läpi Rämsöön kylän. Hanke on Leader Kantri ry:n rahoittama kehittämishanke.

Toinen käynnissä oleva hanke on Iloinen konkkaronkka (rahoitus Kantri Leader). 2-vuotisessa hankkeessa järjestetään vartuneemmalle väelle keskiviikkoisin Ahtialan päiväkodilla klo 14-17 yhteisiä tapaamisia lasten kanssa. Tapaamisissa askarrellaan, hiljennytään, metelöidään, kuunnellaan ja muistellaan. Hankkeeseen on palkattu työntekijä. Hankkeella tuetaan myös päiväkodin toiminnan jatkuvuutta, vahvistetaan ikäihmisten nettiosaamisentaitoja ja ylläpidetään toimintakalenteria harrastuksista.

Urheiluseurantaloon remontteja on toteutettu hankerahalla. Kesäteatterin katsomon kattamista suunnitellaan. Rämsöön on valittu valtakunnalliseksi vuoden kyläksi 2007.

Lue lisää

Rämsöön kotisivut <http://www.ramsoo.fi/>

Rämsöön maisemahelmiä hanke <http://www.ramsoo.fi/indexkuvat/nomadi.pdf>

kylän esite <http://www.ramsoo.fi/indexkuvat/rams-esite.pdf>

Lantula, Sastamala

esittelijänä Lantulan Kyläyhdistyksen pj. Leena Virri-Hanhijärvi - paikallisen vuoden kylähullun titteli

Lantulan seudun kyläyhdistykseen kuuluu 5 eri kyläperukkaa. Kyläyhdistyksen toiminta on vireää ja luovan hulluuden värittämää. Lantulan koulun hankkiminen yhdistyksen omistukseen 2005 on nostanut aktiivisuuden aivan uudelle tasolle. Yhdistys osti koulurakennuksen 15 000 eurolla ja lunasti myös tontin itselleen (8 000 e), kun se pystyi osoittamaan kunnalle aktiivisen toiminnan tiloissa. Yhdistyksen tavoitteena on ollut Lantula-taloksi nimetyn kylätalon ja sen ympäristön kunnostaminen sekä monipuolisten, eri ikäisille suunnattujen tapahtumien ja palvelujen aikaansaaminen.

Nuorten kerho on pyörinyt vuodesta 2006 perjantaisin. Kylätalon yläkertaan on tehty 2012 nuorisotilat lahjoitusvaroin ja kotiseutuliiton avustuksella. Nuoret olivat aktiivisesti mukana kunnostamassa tiloja ja

ovatkin ottaneet tilat omakseen (20 kävijää nuorten kerhossa). Nuoret on saatu hyvin mukaan toimintaan ja talkoisiin ottamalla heidät mukaan arkiaskareisiin. Kylältä löytyi myös rento vetäjä nuorten asioille. Kylällä järjestetään liki joka vuosi myös 3-5 päivän mittainen nuorten kesäleiri (koululla vain yksi yöpyminen, vastuuajukset).

Kylä aloitti 2006 "Perjantaituulahdukset", jotka ovat keränneet ikäihmisiä lounaalle ja ohjelmatuokioihin viikottain omalta kylältä ja kauempaakin. Palveluiden taustalla on 2005 ja 2010 tehdyt kyläkyselyt palveluiden tarpeesta. Toiveiden pohjalta on toteutettu myös mm. äiti-lapsi kerho, atk-kurssi, kokkauskurssi, flamenko (osa kansalaisopiston kursseina). Harrastetoiminta on kylätalolla on vilkasta. Miesten lauluryhmä Pohjan pojat ja naisten vastaava ryhmä Retrotytöt ovat yli 60-vuotiaiden esiintymisporukka, joka kiertää aktiivisesti esiintymässä. Yhdistys järjestää monenlaista tapahtumatoimintaa, on lauluiltoja, retkiä talkoolaisille, kesätapahtumia, perunatalkoita.

Tule tutustumaan!

Elämäsi avautuu aivan uusia mahdollisuuksia herkullisen ruuan, iloisten ihmisten ja monipuolisen palvelutarjonnan avulla.
Perjantaisin klo 11.30-13
Lounas
 Hinta 8 €

Lisäksi tarjoamme Lantula-talon Perjantaituulahduksen

- Taksikuljetuksen kotoa Lantula-talolle (noin 15 km:n säteeltä)
- Kotitekoisen lounas klo 11.30-13
- Ohjelmaa: mm. askartelua tai seurakunnan järjestämää mukavaa yhdessäoloa vuoroviikoin
- Kahvit juodaan päivän päätteeksi
- Kuljetus kotiin noin klo 15.00
- Lisätiedot ja taksikuljetuksen tilaukset: Pirkko Laaksonen 0500 232 016

Hinta 17 €

Lantulan seudun kyläyhdistys • Lantula-talo • Vatajantie 396, 38220 Sastamala • www.lantula.fi • lantulatalo@gmail.com

Varainhankinnan yhden kulmakiven muodostaa jo 25 vuotta pidetty Rompetori. Tapahtumassa on 80 talkoolaista, 1 päivä, 70-100 myyjää, tuottoa useampi tonni, 3e p-maksu, kyläyhdistys myy ruuan, muut ei saa myydä alueella syötävää ruokaa). Varoja kerätään lisäksi järjestämällä myyjäisiä (punamultamaali ja päreet) ja muonituksia sekä vuokraamalla taloa. Yhdistyksen jäsenet toimivat myös järjestyksenvalvojina tapahtumissa (11e/h). Yhdistys myy vuosittain myös ilotulitusraketteja. Kyläyhdistyksen vuosittainen liikevaihto on 80 000 e luokkaa.

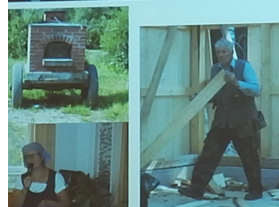
Kyläyhdistyksen taloa ja ympäristöä on kunnostettu monin tavoin. On laitettu taloon maalämpö, maalattu ulkoa, korjattu piharakennus, rakennettu inva-varusteinen sauna, tehty kota ja laavu, jääkiekkokaukalo ja jätekatos sekä erilaisia luontoreittejä. Moniin hankkeisiin on saatu EU-rahoitusta (Joutsenten reitti Leader). Vuonna 2016 rakennettiin eu-tuella kesäkioski, joka työllistää kesäisin 4-5 nuorta (kunnan tuki 300e/nuori). Kesäkioski, kuten aiemmin rakennetut kylmiö, mäkiuuni, soppatykki

ja kompostoiva huussi. Palvelut ovat siten näppärästi siirrettävissä. Lantulan aika-jäsenlehti ilmestyy neljästi vuodessa.

Työllistämässä kylä on tehnyt 20 vuotta työtä. Toiminta on vähitellen laajentunut lasten hoidosta ryhmäperhepäivähoidoksi (4 työllistettyä parhaimmillaan) ja vanhuksien luona käyvät kyläavustajat. Hankkeissa palkattuja henkilöitä, muuten vapaaehtoistoimintaa. Keittäjälle maksetaan km-korvaus ja 200 e/kk. Myös Lantulassa on johtokunnan sisäinen vastuunjako selkeä. Myös LaMut = Lantulaan Muuttaneet on otettu toimintaan mukaan.

Kyläyhdistyksen hanketoimintaa:

- Lantulasta ekokylä -hanke 2017
 - kotitalouksien jätehuollon tilanteen kartoitus, kyläkompostin teko, ekokylän kierrätyspäivät (tuo-vie-tuunaa vaatteet)
 - lasten ja nuorten kierrätystaidot
 - järjestetään luentoja ja opintokäyntejä
- Kesäkioski-hanke 2016-2017
- Lantula-keskushanke 2011-2012
 - kylätalon kehittäminen palvelukeskukseksi (mm. perjantaituulahdus)
 - tiedotustoiminnan kehittäminen (Lantulan aika lehti) ja paikallishistorian tallentaminen
- Pohjantalo-hanke 2008-2011
 - pihaan rakennettiin ulkosauna, lämpökeskus ja inva-wc
 - vanha piharakennus ja koulurakennus kunnostettiin
 - hankkeen kustannus oli yli 120 000 €. Eu-rahaa 40 000€

Hyvä johtokunta, erilaisia kykyjä

- sihteeri
- rahastonhoitaja
- henkilöstöpäällikkö
- palvelupäällikkö
- mainosten ja ilmoitusten tekijä
- kierrätysneuvos
- sähkövastaava
- useat kylähullut: pj, nuorisovastaava, remonttimies

**+
muita
taitajia!!!!**

Osallistumisen syyt:

- Yhteinen **tahtotila** osallistujilla:
 - Yhteinen talo, jossa viihtyy kaikenikäiset
 - Saa tehdä työtä porukassa, ei yksin
 - Talkoot ei saa olla rasite vaan ilon tuoja päivään. → yhteinen ajatus: eläkeläisillä paremmin aikaa kuin ruuhkavuosissa olevilla, lapset aina tervetulleita; eikä eläkeläinenkään aina jaksa tai viitsi eikä tarvitse
 - Kyläkyselyt määraajoin, jotta löydetään osallistujat, niin talkoolaiset kuin palveluiden käyttäjätkin

Mitä osallistumisesta saa:

- Hyvän olon itselle
- Hyvän olon muille, esim. monelle vanhukselle viikon kohokohta
- Tuntee itsensä tarpeelliseksi
- Tuntee itsensä hyväksytyksi
- Talkooruoka ilmainen ja myös puoliso saa jos on päivän töissä
- Saa sisältöä arkeen
- Saa halutessaan uusia ystäviä ja kavereita
- Saa paikan mihin kutsua isommankin joukon kavereita
- Saunailta miehillä kotikaljoineen
- Ym.

Lue lisää

Lantulan kotisivut <http://www.lantula.fi/>

Kyläyhdistyksen hankkeet <http://lantula.fi/hankkeita.php>

kesäisin tai sopimuksesta. Alueelta löytyy mm. kirjansitoja ja seppä. Yrittäjät tuottavat myös monia oheispalveluita ryhmille ja matkailijoille, mm. tilauskahvila- ja ateriapalvelu Savipakari. Lisäksi alueella teatteritoimintaa ja maksulliset opastuspalvelut eri teemoista. Tällä opintomatkalla ryhmämme pääsi tutustumaan raudanvalmistuksen aikaan. Opastuksella huomiomme kiinnitti erityisesti alueesta tehty pienoismalli, joka toimi valo- ja äänitehostein.

Yhteistyön ohella tuotteistamiseen ja tarinaan on Leineperin alueen kehittämisessä panostettu. Esim. Savipakarin ruisleivän jauhot jauhetaan paikallisessa myllyssä ja leivät paistetaan vanhan leipomon uuneissa.

Hanketoiminnasta:

Alueella on toteutettu Karhuseutu Leaderin vetämä kv-hanke Villages Full of Treasures. Se oli kansainvälinen

kehittämisprojekti, jonka tavoitteena oli oppia partnerimaiden (Liettua ja Tsekki) kulttuurista, perinteistä, kylien tapahtumajärjestelyistä ja markkinoinnista. Tavoitteena oli myös verkostoituminen, koulutuksen tarjoaminen ja ammattitaidon sekä tietoisuuden lisääminen kulttuuriperinnöstä, uusien kulttuuritapahtumien luominen, nuorten osallistaminen yhteisöjen toimintaan ja paikallisten yrittäjien yhteistyön kehittäminen.

Hankkeessa toteutettiin mm. yhtenäinen rauta-teeman mukainen asustus ja pakkausmateriaali Leineperin kylämatkailutoimijoille sekä lapsiperheille omatoimimatkailuun sopiva geokätköideaan perustuva aarteenetsintäohjelma Villages Full of Treasures in Leineperi. Lisäksi hankkeessa luotiin teemaruukkitapahtumien sarja/toimintamalli: METALLiruukki, PÄÄSIÄISruukki, TULLiruukki ja JOULUruukki. Tapahtumat jatkuvat edelleen.

Yhteistyön tuloksena alueen yrittäjien yhteistyö tiivistyi ja usko yhdessä tekemiseen kasvoi järjestettyjen tapahtumien myötä, joihin osallistuneet käsityöläiset osallistuivat myös projektin muihin toimenpiteisiin. Seppien maaottelutapahtuma on jatkokehittelyssä. Taontamaaottelussa Leineperin ruukin toimijat ja alueen sepät saivat luotua kontakteja muihin alan toimijoihin ja seppäliittoon. Liettualaisten ja tsekkiläisten käsityöläisten tuotteiden uusi myyntikanava Suomessa on Village Full of Treasures - myymälässä Leineperissä.

Lue lisää

Leineperin Ruukin matkailusivut <http://www.leineperinruukki.fi/>

Leineperin Ruukkikyläyhdistyksen kotisivut <http://www.leineperi.fi/>

Kulttuuri- ja luontomatkailutuotteet <http://personal.inet.fi/yhdistys/kkmy/matkailutuotteet/linkkisivu.htm>

